

Nr 4

Lagutskottets betänkande i anledning av motion om utvidgning av lönegarantin vid konkurs i vissa fall.

Motionsyrkandet

I motionen 1971:654 av herr *Eriksson* i Ulfsbyn *m. fl.* hemställes »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om utredning och förslag till riksdagen om utvidgning av systemet med lönegaranti till att omfatta även företagare i enlighet med vad som anförs i motionen».

Gällande rätt

En gäldenär som är på obestånd kan enligt bestämmelser i *konkurslagen* försättas i konkurs på egen begäran eller efter yrkande av borgenär. Har gäldenären vid konkursutbrottet endast obetydlig egendom eller ingen egendom alls, avskrivs konkursen efter en handläggning i enkla former. En sådan konkurs — vanligen kallad *fattigkonkurs* — utmärks av att konkursboet inte förslår till bestridande av konkurskostnaderna och att säkerhet inte heller ställs för dessa. Om gäldenären däremot har viss egendom vid konkursutbrottet, skall egendomen omedelbart tas om hand av en särskilt utsedd förvaltare. Egendomen skall därefter säljas så snabbt och så fördelaktigt som möjligt. Influtna medel fördelas mellan borgenärerna enligt en i lag föreskriven ordning. En konkurs som handläggs på det sist angivna sättet betecknas ofta *förvaltarkonkurs*.

Fattigkonkurs kan övergå till förvaltarkonkurs, nämligen om det visar sig att tillgångarna räcker för att betala konkurskostnaderna eller om säkerhet ställs för kostnaderna. Om säkerhet inte ställs — och konkursboet inte heller förslår till att bestrida konkurskostnaderna — skall konkursen däremot avskrivas. Omvänt kan förvaltarkonkurs övergå till fattigkonkurs och avskrivas som sådan efter särskild prövning av konkursdomaren.

I förvaltarkonkurs underrättas alla kända borgenärer om konkursen. För att få utdelning måste borgenär bevaka sin fordran. Om han gör anspråk på förmånsrätt till betalning, skall han ange detta i sin bevakningsinläga. Tiden inom vilken bevakning skall ske skall konkursdomaren bestämma till minst fyra och högst tio veckor från konkurs-

beslutet. Efter bevakningstidens utgång löper viss tid under vilken anmärkningar får framställas mot de bevakade fordringarna. Tiden här för bestäms av konkursdomaren till minst två och högst fyra veckor efter bevakningstidens utgång. Anmärkningar mot yrkande om betalnings- eller förmånsrätt får framställas av gäldenären och av borgenär som själv har bevakat fordran i konkursen. Dessutom är förvaltaren skyldig att efter granskning av bevakningshandlingarna framställa de anmärkningar som han finner anledning till. Det är inte ovanligt med anmärkningar. I regel görs de av förvaltaren. Borgenär mot vars bevakning anmärkning inte har gjorts är berättigad till den betalnings- och förmånsrätt som han har yrkat. Har anmärkning däremot gjorts, hålls förlikningssammanträde inför rättens ombudsman. Det åligger därvid denne att söka åstadkomma förlikning. Kan förlikning inte träffas, måste tvistefrågan hänskjutas till rätten. Mot rättens beslut kan klagan föras.

Borgenär kan även efter bevakningstidens utgång bevaka sin fordran, s. k. efterbevakning. Det sker då på borgenärens egen bekostnad. För efterbevakning gäller i tillämpliga delar vad som är föreskrivet om bevakning.

Det åligger förvaltaren att sälja konkursboets egendom, i princip så snart det kan ske efter första borgenärssammanträdet. Försäljningen skall ske enligt i lag bestämda former.

Sedan anmärkningstiden har gått ut och, om anmärkning har gjorts, förlikningssammanträdet inför rättens ombudsman har hållits, skall medel som flyter in delas ut till borgenärerna. Löneborgenär kan i den mån tillgängliga medel förslår få rätt att lyfta betalning för sin fordran innan utdelning äger rum, s. k. förskottslyftning. Om utdelning till förmånsberättigade borgenärer i allmänhet lämpligen kan äga rum, får sådan utdelning inte uppskjutas i avvaktan på utdelning till prioriterade borgenärer, dvs. borgenärer vilkas fordringar saknar förmånsrätt.

Förvaltarkonkurser avslutas i regel med s. k. slututdelning. När förslag till slututdelning enligt utfärdad kungörelse först är att tillgå för granskning anses konkursen avslutad. Förvaltarkonkursen kan emellertid upphöra även på andra sätt.

Utdelning till borgenärerna sker i viss ordning enligt bestämmelserna i 17 kap. handelsbalken (HB). En del fordringar har förmånsrätt till betalning. Bästa rätt har vissa fordringar som är förenade med sjö- eller luftpanträtt. Sjöpanträtt tillkommer bl. a. ombordanställdas lönekrav. I 4 § ges bestämmelser om förmånsrätter av skilda slag. Den viktigaste är den som tillkommer fordran på lön eller pension samt vissa andra fordringar med anknytning till tjänsteavtal, det s. k. löneprivilegiet. Härutöver kan nämnas att borgenärs kostnad för gäldenärens försättande i konkurs har förmånsrätt enligt lagrummet.

Förmånsrätten för lönefordran är god. Den gäller framför flertalet övriga fordringar som är förmånsberättigade, däribland fordringar med säkerhet i fastighetsinteckningar. I fråga om lön gör lagen emellertid skillnad mellan olika arbetstagare. »Betjänter och tjänstehjon» har förmånsrätt för lön för hela sista året. Denna regel anses numera i första rummet gälla tjänstemän. »Annan arbetare» har förmånsrätt för lön (»dagspenning eller avlöning») som inte har stått inne längre än sex månader efter förfallodagen. I rättspraxis anses vidare fordran på lön under skälig uppsägningstid vara förenad med förmånsrätt. Termen lön inrymmer allt som kan hänföras till avlöningsförmån på grund av anställning. Lönen kan utgå i form av tidlön, ackordsersättning, provision, tantiem eller på annat sätt. Semesterlön och semesterersättning är att anse som lön, men det är något oklart hur gamla semesterersättningar som omfattas av förmånsrätten. Huruvida ersättning för avtalsenliga omkostnader i tjänsten bör räknas som lön och alltså utgå med förmånsrätt är tveksamt.

Beträffande pension avser förmånsrätten förfallna fordringar som tillkommer pensionstagare på grund av egen eller anhörigs arbetsanställning. Förmånsrätten gäller emellertid inte förfallna pensionsfordringar för längre tid än sammanlagt ett år. Arbetstagare som är född 1907 eller tidigare eller dennes efterlevande har dessutom förmånsrätt för fordringar på framtida pension med viss beloppsmaximering.

I sammanhanget bör anmärkas att riksdagen den 10 december 1970 antagit ett genom propositionen 1970: 142 framlagt förslag till ny *förmånsrättslag* (1LU 1970: 80, rskr. 451). Lagen skall träda i kraft den 1 januari 1972 (SFS 1970: 980). Den nya lagen innebär inte någon väsentlig ändring av löneborgenärernas förmånsrätt. Följande ändringar bör dock framhållas.

Den nuvarande kategoriindelningen mellan olika arbetstagare slopas. Alla arbetstagare får i fortsättningen förmånsrätt för lön, som har förfallit till betalning tidigast ett år före konkursansökan, och för lön under skälig uppsägningstid, högst sex månader. Om löneanspråket är tvistigt och arbetsgivaren av den anledningen har innehållit betalning, skall en utsträckt frist gälla. I fråga om tidsfristerna för förfallna pensionsfordringar gäller samma regler som för lönefordringar. Beträffande semesterlön eller semesterersättning, som är intjänad innan konkursansökningen gjordes, gäller förmånsrätten vad som står inne för det löpande och de närmast föregående två kvalifikationsåren.

Arbetstagarna har sålunda vid arbetsgivarens konkurs en acceptabel förmånsrätt till betalning för sina lönefordringar. Likväl måste deras löneskydd anses ha varit ofullständigt. Det händer nämligen inte så sällan att arbetstagarnas fordringar på inestående lön är värdelösa därför att konkursboet praktiskt taget saknar tillgångar. Även om i konkurser löneanspråken blivit helt eller delvis tillgodosedda har ar-

betstagarna ofta fått vänta upp till sex månader eller längre på betalning. För att komma till rätta med dessa missförhållanden och för att säkerställa arbetstagarnas lönefordringar infördes genom *lagen (1970: 743) om statlig lönegaranti vid konkurs* en garanti för att arbetstagarna skall erhålla avtalade löner.

Enligt nämnda lag svarar staten för betalning av arbetstagares fordran hos arbetsgivare som efter den 1 januari 1971 försätts i konkurs. De fordringar som skall omfattas av denna garanti är sådana löne- och pensionsfordringar som har förmånsrätt i konkursen. Betalning utgår för varje arbetstagare med sammanlagt högst ett belopp som motsvarar tre basbelopp enligt lagen om allmän försäkring. Garantibelopp betalas i förvaltkonkurs när bevakad fordran som omfattas av garantin lämnats utan anmärkning eller senare blivit utdelningsgill. Vid s. k. fattigkonkurs betalas garantibelopp när fordran efter prövning av kronofogdemyndighet funnits vara betalningsgrundande. Staten inträder i fråga om utbetalat garantibelopp i arbetstagarens rätt mot konkursgäldenären. Utdelning i konkursen för arbetstagarens lönefordringar tillfaller således staten.

Lönegarantin finansieras genom arbetsgivaravgifter. Tills vidare skall en särskild lönegarantiavgift tas ut med 0,02 % av det avgiftsunderlag som gäller för beräkning av arbetsgivaravgiften till sjukförsäkringen.

Motionen

I motionen framhålls att det är angeläget att frågan om en utvidgning av lönegarantin vid konkurs till att gälla även företagare i vissa fall snarast tas upp till behandling. Enligt motionärerna finns det enbart inom gruppen hantverk, mindre och medelstor industri närmare 100 000 företag, vilka till övervägande del är enkla bolag och handelsbolag. De som leder dessa företag omfattas inte av den införda lönegarantin, trots att företagaren själv och genom anställda tillfört konkursboet betydande värden. Underentreprenören kan också själv tvingas till konkurs genom att han inte erhåller betalning för gjorda leveranser till ett konkursdrabbat företag. Företagsledaren själv erhåller inte i ett dylikt fall något skydd, även om han gjort en betydande manuell insats i sina leveransåtaganden.

Motionärerna anser mot bakgrund av det anförda att det är rimligt att utsträcka garantin till att i vissa fall omfatta underleverantörer och deras personal.

Frågans tidigare behandling

Till grund för lagen om statlig lönegaranti vid konkurs ligger en

inom inrikesdepartementet upprättad, i maj 1970 dagtecknad promemoria (Stencil In 1970: 3) med förslag till lagstiftning i ämnet. I promemorian, som remissbehandlades, berörs inte den av motionärerna begärda lönegarantin för vissa företagare.

I avgivet remissvar framhöll *Sveriges hantverks- och industriorganisation* (SHIO) att det föreslagna löneskyddet borde omfatta även företagare på samma villkor som skulle gälla för arbetstagare. Organisationen erinrade i sammanhanget om det nytänkande som det senaste decenniet hade förekommit beträffande socialt skydd för olika grupper inom samhället. Det är i dag en självklarhet att företagaren skall kunna åtnjuta samma sociala skydd som en anställd. Organisationen erinrade vidare om att arbetslöshetskassor i princip tidigare var tillgängliga endast för anställda. I dag finns arbetslöshetskassor för företagare, och SHIO hade för sin del varit pionjär på detta område. SHIO framhöll att frågan om införande av lönegaranti vid konkurs berördes i samband med organisationens treårskongress tidigare under året. Enligt SHIO förelåg det en betydande likhet mellan de fordringar som löntagare hade vid konkurs och de fordringar som en underentreprenör hade. Bägge, såväl löntagaren som underentreprenören, hade genom arbete tillfört konkursboet ekonomiska värden som utgjorde tillgångar vid uppgörande av boet. SHIO:s kongress fann det otillfredsställande att underentreprenörernas trygghetsproblem hade lämnats obekämda vid utarbetandet av den nu behandlade promemorian. Enligt organisationens uppfattning måste minimikravet vara att åtminstone den del av entreprenörens fordringar skyddades som avsåg de anställdas och egen arbetsinsats. Detta borde kunna ske genom en vidgning av tillämpningsområdet för den offentliga lönegarantin.

I den till 1970 års riksdag avgivna propositionen (1970: 201) med förslag till lag om statlig lönegaranti vid konkurs berörde departementschefen den av SHIO väckta frågan och anförde följande.

I en konkurs, särskilt inom byggnadsbranschen, bevakas ofta fordringar av underentreprenörer. Fordringarna avser till en del ersättning för entreprenörens egen och hans anställdes arbetsinsatser. SHIO har ansett att den statliga lönegarantin skall omfatta även sådana fordringar. Frågan huruvida en sådan utvidgning av garantins omfattning är motiverad kan emellertid inte besvaras utan närmare utredning. En sådan kan inte genomföras i detta sammanhang. I rättstekniskt hänseende gäller att den ram för garantins omfattning som dras upp genom anknytningen till löneprivilegiet inte tillåter den tänkta utvidgningen till underentreprenörernas fordringar. Dessa är f. n. inte utrustade med förmånsrätt (jfr prop. 1970: 142 s. 84). Jag anser på grund av det anförda att önskemålet om en vidgning av garantins omfattning till underentreprenörsfordringar inte kan tillgodoses i förevarande sammanhang.

Med anledning av propositionen väcktes motioner (I: 1376 och II:

1601) med samma yrkande som i förevarande ärende. *Första lagutskottet* framhöll i sitt utlåtande (1LU 1970: 79) att utskottet delade motionärernas uppfattning att det kunde föreligga likheter mellan fordringar som i konkurs restes av löntagare och underentreprenörer; inte sällan var situationen den att bägge genom arbete — underentreprenören ofta också genom egna anställda — tillfört konkursboet ekonomiska värden som utgjorde tillgångar i boet. Utskottet anförde vidare.

Visst fog kan därför finnas för ett särskilt skydd för åtminstone den del av underentreprenörens fordringar som avser anställdas och egen arbetsinsats. Å andra sidan kan man inte bortse från att en utvidgning av lönegarantin drar med sig ökade kostnader. Dessutom gäller som departementschefen framhåller att lönegarantins anknytning till löneprivilegiet på rättstekniska grunder gör det svårt att åstadkomma någon mot motionskraven svarande utvidgning av lönegarantin. Frågan kan därför som motionärerna själva framhåller inte lösas utan närmare utredning. Tillräckligt underlag för en begäran härom från riksdagens sida synes emellertid knappast föreligga.

Med hänsyn till det anförda avstyrkte utskottet motionerna. Utskottets utlåtande, som var enhälligt, godkändes av riksdagen.

Utskottet

Enligt lagen om statlig lönegaranti vid konkurs svarar staten för betalning av arbetstagares fordran hos arbetsgivare som försatts i konkurs efter den 1 januari 1971. De lönefordringar som omfattas av denna garanti är sådana löne- och pensionsfordringar som har förmånsrätt i konkursen. Betalning utgår för varje arbetstagare med sammanlagt högst ett belopp som motsvarar tre basbelopp enligt lagen om allmän försäkring.

I motionen hemställs om en utredning i syfte att få till stånd en utvidgning av lönegarantin till att omfatta även vissa företagare. Motionärerna åsyftar framför allt vissa underleverantörer.

Såsom framgår av den föregående redogörelsen framfördes under förarbetena till lönegarantilagen önskemål om att löneskyddet även skulle omfatta underentreprenörer, vilka genom arbete tillfört konkursboet ekonomiska värden som utgjorde tillgångar vid avvecklingen av boet. Departementschefen avvisade emellertid i den till grund för lagen liggande propositionen tanken på en sådan utvidgning av lönegarantins omfattning. I samband med riksdagsbehandlingen av propositionen väcktes motioner med samma yrkande som i förevarande motion. Första lagutskottet anförde i sitt av riksdagen godkända utlåtande att visst fog kunde finnas för ett särskilt skydd åtminstone för den del av underentreprenörens fordringar som avsåg anställdas och egen arbetsinsats. Å andra sidan kunde man enligt utskottet inte bortse från att en

utvidgning av lönegarantin drog med sig ökade kostnader. Dessutom gällde såsom departementschefen framhållit att lönegarantins anknytning till löneprivilegiet på rättstekniska grunder gjorde det svårt att åstadkomma någon mot motionskraven svarande utvidgning av lönegarantin. Frågan kunde därför enligt utskottets mening inte lösas utan närmare utredning. Utskottet ansåg emellertid tillräckligt underlag för en begäran härom från riksdagens sida knappast föreligga och avstyrkte därför motionerna.

Lagutskottet finner för sin del inte anledning att inta annan ståndpunkt till förevarande spörsmål än den första lagutskottet hävdad. Utskottet vill även understryka att ifrågavarande lagstiftning endast varit i kraft några månader, varför praktiska erfarenheter av densamma saknas.

Utskottet får på anförda skäl hemställa

att motionen 1971: 654 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 2 mars 1971

På lagutskottets vägnar

DANIEL WIKLUND

Vid detta ärendes behandling har närvarit: herrar Wiklund i Stockholm (fp), Svedberg (s), Sundelin (s), Svanström (c), fröken Anderson i Lerum (s), herr Lidgard (m)*, fru Åsbrink (s), herrar Sjöholm (fp)*, Winberg (m), Andersson i Södertälje (s), fru Jonäng (c), herrar Israelsson (vpk), Olsson i Timrå (s), fru Olsson i Helsingborg (c) och fru Nilsson i Sunne (s)*.

*) Ej närvarande vid betänkandets justering

K L Beckmans Tryckerier AB - Stockholm